

# آسیب شناسی عدم برقراری عدالت اجتماعی از منظر امام خامنه ای <sup>مدظله العالی</sup>

استاد راهنما: سرکار خانم فرشته اسدی

نگارندگان: کوثر آب جامه، فاطمه رحیمی، زهرا قیاسی، مریم مصطفایی، سمیه فتاحی

حوزه علمیه امام خمینی (ره) کرمانشاه.

## چکیده

در جامعه اسلامی همه افراد حق برخورداری برابری از امکانات را دارند اگر توزیع امکانات بصورت عادلانه برقرار شود، آن جامعه با اهداف اسلام یعنی برقراری عدالت اجتماعی پیش می رود. اما اگر در جامعه امکانات، سرمایه ها و درآمدها بطور یکسان تقسیم نشود افراد جامعه در خطر بی-عدالتی به فقر و بیکاری دچار می شوند و فساد جامعه را فرا می گیرد. بنابراین در جامعه وجود یک رهبر دینی برای برپایی احکام اسلامی و برقراری عدالت در جامعه بسیار ضروری است. در کشور ایران احکام اسلامی در سایه رهبر معظم انقلاب <sup>مدظله العالی</sup> اجرا می گردد. بنابراین توجه و عمل به رهنمودهای امام خامنه ای یک راه حل اساسی برای از بین بردن فقر و فساد در جامعه است. ایشان رهنمودهایی برپایه و اساس آیات و روایات دارند که عمل به آنها کشور عزیزمان را در مسیر عدالت اجتماعی قرار داده است. اما گاهی نیز در بعضی موارد و برخی ادارات بصورت خرد، مواردی از آسیب های ناشی از عدم برقراری عدالت اجتماعی نمایان می شود که باید این موارد نیز رفع گردد. در مقاله حاضر به روش توصیفی-تحلیلی که توسط اعضای گروه بررسی شده است به آسیب های ناشی از عدم برقراری عدالت اجتماعی از منظر امام خامنه ای <sup>مدظله العالی</sup> پرداخته ایم. این آسیب ها عبارت است از: تبعیض، فاصله طبقاتی، فساد و فقر. بنابراین برای تحقق احکام الهی و برقراری عدالت اجتماعی باید از ایجاد تبعیض و فاصله طبقاتی در جامعه دوری کرد و با روحیه ایجاد عدالت در جامعه به بهبود آسیب های اجتماعی پرداخت تا در نهایت عدالت اجتماعی در جامعه محقق گردد.

کلیدواژه: آسیب شناسی، عدالت اجتماعی، امام خامنه ای.

## مقدمه

خداوند انسان ها را برای عبادت آفرید آنها را در جایی امن همراه یکدیگر قرار داد برای هر قوم و گروهی از آن ها پیامبری از خودشان آفرید تا آنها را به راه راست هدایت کند و راه درستکاری و نحوه زندگی کردن با یکدیگر را به آنها بیاموزد. پیامبران از ابتدای دعوت خود در صدد نمایش عدالت الهی در میان مردم بودند و عدالت را برای پیروان خود به صورت عملی و نظری تشریح کردند و برای عدالت انواع، شاخصه ها و معیارهای مختلفی را در نظر گرفتند که با انجام هر یک از آنها عدالت به معنای واقعی اش در جهان اتفاق می افتد. اگر عدالت در ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و.... در یک جامعه اتفاق بیفتد، آن جامعه به یک جامعه آرمانی تبدیل می شود که زمینه رشد و استعدادیابی و نجات بشریت در آن میسر می گردد حال آنکه هر یک از این ابعاد نیاز به تحلیل و بررسی های فراوانی هست که در این فرصت به عدالت در شاخصه اجتماعی آن پرداخته می شود.

عدالت اجتماعی یعنی برپایی عدالت در جامعه و از بین بردن هرگونه تبعیض در امورات اداری، مشاغل، درآمد ها و قوانین می باشد. با ایجاد این نوع از عدالت در سطح جامعه، بسیاری از ناعدالتی ها از بین می رود اما اگر به عکس در جامعه عدالت اجتماعی محقق نشود مطمئناً جامعه به یک جامعه منحط و بی بند و بار تبدیل می شود. جامعه بدون عدالت اجتماعی به یک جامعه آسیب پذیر و آسیب دیده تبدیل می گردد. وقتی در جامعه، توزیع عادلانه درآمد اتفاق نیفتد مطمئناً در آن جامعه فقر و فاصله طبقاتی ریشه می دواند. تبعیض، فساد، فقر و ایجاد فاصله طبقاتی از آسیب های نبود عدالت اجتماعی در جامعه است. اگر در یک جامعه عدالتی برقرار نباشد در سطح درآمد، حمایت قانونی، مشاغل، فرصت ها و... مطمئناً جامعه به تباهی کشیده می شود. دین و اسلام در خطر جدی تکذیب قرار می گیرد. بنابراین توجه به آسیب های عدم برقراری عدالت اجتماعی در کنار شمردن شاخصه های آن، امری ضروری و مهمی می باشد که در این مقاله حاضر به بررسی و توجه آن پرداخته می شود تا با شناخت این آسیب ها، افراد جامعه و دست اندرکاران برقراری عدالت اجتماعی، جامعه اسلامی احتمال وقوع چنین آسیب هایی را از بین ببرند و جامعه در راه پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی قرار دهند. این امر خطیر و مهم در دیدگاه نویسندگان حکام و فرماندهان

فراوانی بوده است. اما آنچه در این نوشتار مورد توجه قرار می‌گیرد آسیب‌های عدالت اجتماعی از منظر امام خامنه‌ای <sup>مدظله العالی</sup> می‌باشد. دلیل بررسی این موضوع در نگاه رهبری با توجه به ضرورت امروز است؛ چراکه در عصر حاضر ولی فقیه و نائب برحق امام زمان ایشان می‌باشند و همین امر کفایت می‌کند که بهترین دستاورد در این مبحث از سخنان گهربار ایشان است و سخنان ایشان در اولویت قرار دارد. پژوهش حاضر به شیوه فیش برداری-کتابخانه‌ای و روش نقلی-وحيانی انجام می‌گیرد که از کتب و سخنرانی‌های رهبری و کتب لغت و مفاهیم در موضوع عدالت اجتماعی بهره گرفته می‌شود. کتبی چون، انسان 250 ساله و یا کتاب عدالت رهبری.

## مفهوم شناسی

### 1. عدالت

عدالت در لغت به معنای دادکردن، دادگر بودن، انصاف داشتن است.<sup>1</sup> عدالت یعنی هرچیزی را در جای خود قرار دادن و برطبق حق عمل کردن و حق هرچیز و هر کس را به او دادن؛ این معنای عدالت است و برای جامعه لازم است. درواقع عدالت ریشه در فطرت انسان دارد، هر انسانی به طور فطری تشنه عدالت است؛ زندگی انسان بدون عدالت پر از ظلم و استبداد خواهد بود.

### 2. اجتماع

اجتماع به گروهی از مردم گفته می‌شود که در یک سرزمین جمع می‌شوند و دارای ارزش‌هایی واحد هستند. این مجموع از افراد انسانی دارای قوانین و آداب خاصی است که با همکاری و تعامل با یکدیگر، زندگی جمعی خواهند داشت.

### 3. عدالت اجتماعی

---

1. معین، فرهنگ فارسی معین، ص 2279.

عدالت اجتماعی برخورداری برابر همه جامعه از امکانات و توزیع عادلانه امکانات میان جامعه است. عدالت اجتماعی، عدالتی است که همه افراد جامعه از آن برخوردار باشند.<sup>1</sup> یعنی برپایی عدل و کنار زدن هرگونه تبعیض در جامعه است. از بین بردن تبعیض، فاصله طبقاتی، فقر و تامین عدالت اجتماعی همه در محور تعلیم اسلامی است. در واقع باید بدانیم عدالت چگونه تامین می-شود معیار و شاخص آن چیست؟ با برقراری معیار و چینش آنها در کنار هم، عدالت اجتماعی در جامعه برقرار می‌شود.

#### 4. آسیب شناسی

هر فضیله اخلاقی که دچار نوعی انحراف شود مسلماً به یک رذیله اخلاقی تبدیل می‌شود که این امر نوعی آسیب برای فرد دچار رذیله اخلاقی می‌شود که رفتار، کردار و اخلاق فرد آسیب می‌بیند و در نتیجه به سمت راه انحرافی و گودال تاریک سقوط می‌کند. این آسیب‌پذیر بودن برای هر امری در بعد فردی و اجتماعی مشاهده می‌شود که درباره مسئله عدالت اجتماعی نیز آسیب-هایی وجود دارد. این آسیب‌ها از کمبود یا نبود عدالت در جامعه بر پیکره کشور وارد می‌گردد. تمامی شاخصه‌های بیان شده در مفهوم عدالت اجتماعی، اگر در جامعه محقق نشود حکومت دینی به اهداف خود نمی‌رسد و قوانین اسلامی در جامعه اجرا نمی‌گردد. بطور مثال توزیع عادلانه درآمد اگر در جامعه تحقق نیابد فقر و فاصله طبقاتی در جامعه ریشه می‌دواند. تبعیض، فساد، فقر و فاصله طبقاتی و... از آسیب‌های نبود عدالت اجتماعی در جامعه است.

#### جایگاه و ضرورت عدالت اجتماعی

علت بسیاری از انقلاب‌ها، فقدان عدالت اجتماعی در جامعه بوده است و به همین رو، تمام مصلحان بشری و انسان‌های آزاده تاریخ با اندیشه عدالت، حرکت‌های اصلاحی را آغاز نموده و یکی از اهداف اصلی انقلاب و تحركات اجتماعی خود را رفع تبعیض و برقراری عدالت اجتماعی قرار داده‌اند. رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است: «عدل در کشاکش‌های اجتماعی همانند سپر نگهبانی است که افراد در پناه آن از تعدی دگران محفوظند، و مانند بهشت پایداری است که

---

1. همان.

همواره مردم از نعمت‌های آن برخوردارند»<sup>۱</sup> اصلاح اجتماعی بدون برپاداشتن عدالت اجتماعی و اقتصادی پدید نخواهد گشت. شهید مطهری معتقد است اوضاع عمومی و بود و نبود عدالت اجتماعی در اعمال و در اخلاق مردم، حتی در افکار و عقاید آنها تأثیر دارد. ایشان اعتقاد دارد اگر حقوق مردم محفوظ و جامعه عادل و متعادل باشد و تبعیض، محرومیت و احساس مغبونیت در مردم نباشد، عقاید و اخلاق پاک، صفای قلب و اعمال خوب بیشتر می‌شود و زمینه برای وقوع معاصی، و اخلاق رذیله و شیوع عقاید ناپاک کمتر است. بنابراین، استاد عدالت اجتماعی را دارای تأثیر مستقیمی در اخلاق مردم دانسته و لذا، بود و نبود آن را در هر سه مرحله فکر و عقیده، خلق و ملکات نفسانی و همچنین در مرحله عمل موثر می‌داند.<sup>۲</sup>

عدالت اجتماعی در اندیشه دینی از چنان جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که هیچ امر دیگری با آن قابل مقایسه نیست. این عدالت برخاسته از عدلی کلی است که حاکم بر همه چیز است. عدل به معنای قراردادن هر چیز در جای خود،<sup>۳</sup> مبنای همه امور است و خداوند همه چیز را بر عدل استوار کرده است. قیام همه امور به عدل و استواری همه چیز به آن است. چنانکه در حدیث نبوی آمده است: «بالعدل قامت السموات و الارض»<sup>۴</sup>؛ آسمانها و زمین به عدل برپاست.

در نظام دین نه تنها همه چیز بر عدل استوار است، بلکه عدل مقیاس همه چیز است. استاد شهید مرتضی مطهری در این باره می‌نویسد: «در قرآن، از توحید گرفته تا معاد، و از نبوت گرفته تا امامت و زعامت، و از آرمانهای فردی گرفته تا هدفهای اجتماعی، همه بر محور عدل استوار شده است. عدل قرآن، همدوش توحید، رکن معاد، هدف تشریع نبوت، فلسفه زعامت و امامت، معیار کمال فرد و مقیاس سلامت اجتماع است. عدل قرآن، آنجا که به توحید یا معاد مربوط می‌شود به

---

1. فرید، الحدیث-روایات تربیتی، ج 2، ص 265.

2. مطهری، بیست گفتار، ص 78 به نقل از مهدی طغیانی، عدالت اجتماعی از دیدگاه شهید مطهری، اندیشه صادق، ش 6، ص 27

3. امیر مؤمنان (ع) فرموده است: «العدل یضع الامور مواضعها.» (عدل هر چیزی را در جای خود و محل خود قرار می‌دهد). نهج البلاغه، ح ۴۳۷.

4. راغب اصفهانی، المفردات، ص ۳۲۵.

نظام اسلامی نمی‌تواند بازار ناسالم را بپذیرد؛ زیرا مردم را عصبی و ناراضی می‌کند، پایبندی به اصول اخلاقی متزلزل می‌شود، روح تعهد و احساس مسئولیت از میان می‌رود و آشفتگی‌ها، سودجویی‌ها و فسادها حاکم می‌شود، تورم، تقلب در کارها و توزیع نادرست شدت می‌یابد و انحصارگرایان با احتکار و تحمیل قیمت‌های غیرواقعی بر مردم، ثروت‌های بادآورده‌ای انباشته می‌کنند و جامعه را از حرکت درست باز می‌دارند. گرچه گرانی یک معضل اقتصادی برای تمام اقشار جامعه است؛ ولی عمده‌ی فشار آن بر روی طبقات مستضعف و محروم است<sup>۱</sup> لذا از دید رهبری باید مجوزهایی که برخی دستگاه‌ها برای بالا بردن قیمت کالاها دارند، لغو شود.<sup>۲</sup>

### ج: بیکاری

کار و تلاش، راه استفاده از استعدادها و توانمندی‌هاست؛ شیوه‌ای است برای کسب درآمد، به‌زیستی، ارائه‌ی خدمات اجتماعی و تأمین سلامت در زندگی فردی و اجتماعی. مجموعه‌ی برنامه‌های نادرست اقتصادی، سیاست‌های جمعیتی، سنت‌های فرهنگی، برداشت‌های نادرست از شیوه‌های کسب و درآمد، تأمین زندگی، مهاجرت‌ها و کمبود مهارت‌های فنی به پدیده‌ی بیکاری می‌انجامد که سرآغاز تشکیل مشکلات اجتماعی- اقتصادی است. جامعه‌ای که در آن نیروی انسانی مازاد بر اشتغال پدید آید، یا کسب درآمد بدون کار و تلاش اقتصادی و از راه‌های کاذب ممکن شود، دیر یا زود بحران‌ها در آن رشد می‌کند و فسادهای اخلاقی، اجتماعی و اقتصادی ویرانگر نمود می‌یابد. از این روست که در تعالیم اسلامی، کار و شغل، گذشته از بُعد اقتصادی و درآمدزایی سالم، برای سلامت جامعه و زیست مطلوب ضروری است و یک وظیفه‌ی دینی محسوب می‌شود.

رهبری مشکل عمده<sup>۳</sup> و از جمله نیازها و مطالبات حقیقی مردم<sup>۴</sup> را اشتغال عنوان داشته و یکی از عوامل موثر در رفع محرومیت را مبارزه با بیکاری و ایجاد اشتغال می‌دانند.<sup>۵</sup> از دید ایشان

---

1. بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت، 05/06/1382

2. بیانات در جمع مردم ورامین، 22/03/1382

3. بیانات در اجتماع با شکوه مردم استان زنجان، 21/07/1382

4. بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، 07/03/1382

5. بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، 05/06/1380

تکیه‌گاه اصلی دولت باید مسئله‌ی اشتغال باشد<sup>۱</sup>، چرا که بیکاری فاصله‌ی بین طبقات فقیر و غنی را بیشتر می‌کند و عده‌ای را روز به روز به دره‌های فقر می‌راند و در مقابل، عده‌ای را به طرف قله‌های ثروت سوق می‌دهد<sup>۲</sup>. در هر حال به نظر ایشان بیکاری نباید سبب محرومیت از خیرات جامعه شود<sup>۳</sup>. لذا یکی از سیاست‌های کلی اصل 44 قانون اساسی، افزایش سطح عمومی اشتغال دانسته شده است.

---

1. بیانات در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران، 28/02/1380.

2. همان.

3. همان.

## نتیجه گیری

اجتماعی از مردم که در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند برای دستیابی به اهداف خود و پیشرفت اجتماعشان به عدالت نیاز دارند. اگر آنها به امکانات جامعه به طور یکسان دست نیابند مطمئناً برخی از آن‌ها از سیر صعودی جامعه به سمت اهداف والا باز می‌مانند و به فساد و تباهی کشیده می‌شوند و نیز جامعه به دسته‌های فقیر و غنی تبدیل می‌شود.

بنابراین در جامعه بدون عدالت اجتماعی هیچگونه پیشرفت و ترقی دیده نمی‌شود و حکم الهی نیز بدون اجرا باقی می‌ماند. در مقاله‌ای که نگاشته شد به بررسی آسیب‌های ناشی از عدم برقراری عدالت اجتماعی پرداخته شد که فقر، تبعیض، فاصله طبقاتی، فساد و... از آسیب‌های موجود بی-عدالتی اجتماعی بیان گردید، که رد کرد هریک از این آسیب‌ها و عوامل آنها با توجه به آیات و روایات بررسی شد.

سخنان رهبر معظم که در صدر توجه این مقاله بود درباره هریک از این آسیب‌ها، ذکر گردید. رهبر معظم انقلاب نظر و رهنمودهای گهربار خود را در تمامی سخنرانی‌های خویش در نشست‌های مختلف بیان کرده‌اند که بیشتر این بحث برای مخاطبان جلسات، افراد دولت و سیاستمداران مورد توجه امام <sup>مدظله العالی</sup> هست که هریک در جای خود بیان گردید.

در نتیجه آنچه به دست آمد این است که: اگر در جامعه‌ای افراد توجه به حقوق مردم نداشته باشند و حق یکدیگر را پایمال کنند، در جامعه حکومت و زمامداران عدالت را برقرار نسازند، این جامعه دچار فقر و فساد و تباهی می‌شود. تبعیض و فاصله میان دسته فقیر و غنی نمود می‌یابد و جامعه به دو دسته فقیر و غنی تبدیل می‌گردد که آن جامعه پیشرفتی نخواهد داشت و جامعه، رو به افول می‌رود.

## منابع

### \* قرآن

### \* نهج البلاغه

### منابع فارسی

1. آمدی، عبدالواحد بن محمد، تصنیف غررالحکم و دررالکلم، ج1 و2، قم: مرکزالنشر التابع لمکتب الاعلام الاسلامی، 1366 هـ ش.
2. ابن بابویه، محمد بن علی، علل الشرایع، بی جا، بی نا، بی تا.
3. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بی جا، بی نا، بی تا.
4. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات راغب، بی جا، بی نا، بی تا.
5. عبده، محمد، شرح نهج البلاغه عبده، ج 1، بی جا، بی نا، بی تا.
6. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج2، بی جا، بی نا، بی تا.
7. فرید، مرتضی، الحدیث-روایات تربیتی، ج2، بی جا، بی نا، بی تا.
8. قرائتی، محسن، تفسیر سوره نور، بی جا، بی نا، بی تا.
9. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران: موسسه امیرکبیر، 1330 هـ ش.
10. مطهری، مرتضی، بیست گفتار، به نقل از مهدی طغیانی، عدالت اجتماعی از دیدگاه شهید مطهری، اندیشه اندیشه صادق، ش6.
11. \_\_\_\_\_، عدل الهی، تهران: موسسه انتشارات اسلامی، 1353 هـ ش.
12. \_\_\_\_\_، بررسی اجمالی مبانی اقتصاد اسلامی، تهران: حکمت، 1362 هـ ش.
13. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج75 و72، بی جا، بی نا، بی تا.
14. موسوی خمینی، روح الله، صحیفه نور، مجموعه رهنمودهای امام خمینی، ج 1، بی-جا، بی نا، بی تا.
15. نرم افزار به سوی نور، مجموعه بیانات امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری(1368-83)، تولید سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نسخه دوم 08/21/1380

### كتب عربى

16. طبرسى، فضل بن محمد، مجمع البيان فى تفسير القرآن، ج1، بيروت: دارالمعرفه، بى.تا.
17. كلينى، محمد بن يعقوب، الكافى، ج8، قم: مؤسسه دارالحديث العلميه والثقافيه، 1430 هـ.ق.
18. نورى، حسين بن محمد تقى، المستدرک الوسائل، ج11، قم: مؤسسه آل البيت الاحياء التراث، 1360 هـ.ق.